

Oldřich Lhotský:

K rozšíření *Veratrum album* L. ssp. *lobelianum* (BERNH.) RCHB. v Jizerských horách

Ve své stati „Přehled československé květeny z hlediska ochrany přírody a krajiny“ ve sborníku Ochrana československé přírody a krajiny, díl II., uvádí F. A. NOVÁK na str. 238: „Zejména na Jizeře (1121 m n. m.) pod vrcholem je typický horský prales s řídkými smrky, s bohatým podrostem kapradin, mezi nimiž je také nejzápadnější naleziště kýchavice Lobelovy, *Veratrum lobelianum* BERNH.“

Z citovaného odstavce však není jasné celkové rozšíření tohoto druhu v Jizerských horách a není tu také uvažován vztah k údajům šumavským, neboť tamější lokality jsou položeny západněji.

Dosavadní literární údaje o rozšíření kýchavice bílé Lobelovy v Jizerských horách jsou značně kusé. Tak J. DOSTÁL v Květeně (1950) uvádí pouze „Jizerské hory“. Ve své stati Přírodní poměry libereckého kraje ve sborníčku Liberecký kraj (1951) uvádí tentýž autor (p. 32):

„Jen vzácně nad pásmem lesů najdeme kleč (jen na Jizeře), většinou zřídle lesy dovolí většímu rozvoji horských luk s vzácným hořcem tolitovitým a kýchavici Lobelovou“. . . a dále: „Poněkud odlišnou květenou má čedičový vrch Buková (999 m), nad soutokem Jizery a Jizerky, kde z původního bukového pralesa zbyly nádherné bučiny na jižním svahu s kýchavicí. . . atd.“

Těto stylisaci (v níž mimochodem došlo omylem k záměně Bukové u Jiřetína a Bukovce, který je v skutečnosti popisován) je ovšem možno rozuměti tak, že kýchavice je tu druh poměrně běžný, čemuž ovšem ve skutečnosti tak není. V Dostálově Klíči (vyd. 1954) i ve starém klíči Polivkové jsou jen všeobecné údaje. Zajímavý je údaj KAVINŮV z r. 1923, který udává vedle Jizerských hor i Ještědské hory, kde však výskyt kýchavice dosud potvrzen nebyl.

Konkrétní údaj o výskytu kýchavice nalezneme u SCHUSTLERA (1918): „Bukovec, v lese v J. exposici, sterilní, dále z lesů mezi Bukovcem a Kořenovem (může se vztahovat i na údolí Jizery — pozn. pis.) a z bučin pod Štěpánčinou vyhlídkou u Kořenova (dnes rozhledna Hvězda u Příchovic — pozn. pis.)“. Tato poslední lokalita však spadá spíše již do areálu krkonošského.

Z regionálních autorů mají zmínky o kýchavici bílé Lobelové A. SCHMIDT (1878), K. BARBER (1901) a R. WÜNSCH (1939). A. SCHMIDT uvádí lokalitu Neuwiese (Nová louka) a Ferdinandsthal (Ferdinandov). Prvý údaj leží přibližně na hranici dnešního jejího rozšíření (nové údaje odtamtud však nejsou), druhá lokalita je na druhé, severní straně Jizerských hor a nebyla od té doby nikdy potvrzena či ověřena.

R. WÜNSCH v textu uvádí pouze obecně: „Auf feuchten Berglehnen, in Gebüsch der höheren Lagen nicht selten.“ Konkrétní lokality neudává. Za to mezi fotografickými přílohami má na Tab. XII, Fig. 34 snímek většího porostu kýchavice (rostliny uprostřed porostu se zdají být kvetoucí) s udáním lokality: In Wiesenthal, Bramberggebiet., což jsou dnešní Lučany n. N., oblast Krásného. Ačkoliv autor tuto lokalitu blíže nepopisuje, považují její původnost za pochybnou, jak bude uvedeno dále.

Věnoval jsem v posledních letech větší pozornost rozšíření tohoto druhu v Jizerských horách a mnou i dalšími pracovníky zjištěná naleziště ukazují, že výskyt této kýchavice na Jizeře nelze považovat za ojedinělý a že je kýchavice v Jizerských horách rozšířena značně více.

V současné době ověřená naleziště kýchavice bílé Lobelovy*:

1. Údolí Jizery od Kořenova až po soutok s Jizerkou pod Bukovcem, velmi roztroušeně, jednotlivé exempláře i při turistické cestě, vesměs nevelké, sterilní exempláře.

2. U lesních potůčků severně od Václavíkovy Studánky mezi Hor. Polubným a Jizerkou, ojediněle exempláře, vesměs sterilní. Tamtéž, blíže k obci Jizerka udává ji V. SKALICKÝ z r. 1950 (in lit.).

3. Západní a jižní úpatí Bukovce, na vlhčích místech pod okrajem lesa, jednotlivé sterilní exempláře; na vrcholu Bukovce a přímo na břehu Jizerky pod Bukovcem ji udává z r. 1958 V. JEHLÍK. V červenci 1960 kvetly 2 velké exempláře na vrcholu Bukovce pod malou čedičovou skalkou. V roce 1950 zaznamenal u rozcestí cest na jižním úpatí Bukovce V. SKALICKÝ kvetoucí exemplář. Z Bukovce je kýchavice uváděna již ČELAKOVSKÝM v Prodcmu i BARBEREM (1901).

4. Podél plotu hájovný (býv. lovecký zámeček) na Smědávě je souvislý porost, každoročně bohatě kvetoucí. Jde zřejmě o porost záměrně vysázený.

5. V údolí Bílé Smědě na severním úbočí Jizery a na břehu Bílé Smědě pod Smědavskou chatou (V. JEHLÍK in lit.).

6. Ojediněle v údolí Černého potoka nad vodopádem a v údolí Bílého potoka (pod Poledními kameny) ve výšce cca 850 m n. m. (V. JEHLÍK in lit.).

7. V údolí Černé Desné, v prostoru vodopádů, velmi ojediněle jednotlivé sterilní exempláře.

8. V údolí Bílé Desné, nad protřzenou přehradou podél toku, jednotlivé sterilní exempláře.

9. Západní svahy Jizery, podél červeně značené turistické cesty od vrcholu na rozcestí silnic „Jizerské“ a „Kasárenské“, jednotlivé sterilní exempláře.

10. Při Štolpišské silnici jižně od Smědavské hory, mezi rašelinistěm Na čihadlech a kotou 984. (V. JEHLÍK)

11. Při břehu Jedlové, blízko pod prameny, jižně od rašelinistě Na čihadlech, na hranicích polezí Bedřichov, jednotlivé sterilní exempláře.

12. Severně od silnice Kristiánov—Smědava, na jz. až jv. svazích koty 975 („Skalky“), velmi roztroušeně, sterilní exempláře.

13. Východní svahy Černé hory (1084 m), podél lesního průseku, kudy vede turistická cesta na Kristiánovskou silnici, roztroušeně jednotlivé exempláře v autochtoním smrkovém porostu.

14. Ve stejném prostoru jako předechozí tři údaje, udává V. SKALICKÝ (in lit.) z r. 1951 tyto nálezy: u lesní silničky Kristiánov—Smědava na hoře Rozmezí, sv. od koty 959 m, cca 1000 m n. m.; ještě jedenkrát u téže cesty, blíže ke Kristiánovu, vždy nehojně, na světlejších místech podél cesty.

15. Svahové rašelinistě nad údolím Kamenice, sv. od Královky, mezi řídkým smrkovým mlázím, několik sterilních exemplářů.

16. Ve svahové úžlabině mezi Bedřichovem a Janovem n. n., pod silnicí Bedřichov—Hrabětice—Karlovy, na ploše asi 20—30 arů rozlehlý porost. Uprostřed porostu exempláře statné a kvetoucí, k okraji porostu výskyt řídký, exempláře menší a sterilní.

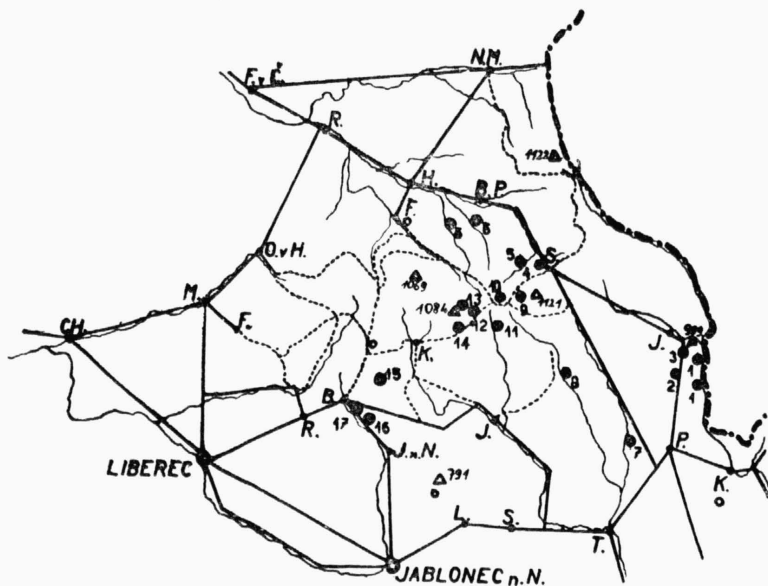
Vzhledem k tomu, že jde o výskyt mezi roztroušeným osídlením, kde jsou i objekty dlouho neosídlené, příp. dnes již likvidované, kde dříve bývaly i zahrádky, lze právem pochybovat o původnosti tohoto stanoviště.

17. V Bedřichově, na louce u čp. 69 (nalezl V. JEHLÍK, považuje však tento výskyt rovněž za zbytek vysázených exemplářů).

Uvedené nálezy lze zhruba ohraničit čarou Královka—Kristiánov—Černá Hora—Černý potok. Odtud na východ a jihovýchod se kýchavice vyskytuje sice velmi roztroušeně, ale jak se zdá, dost souvisle. Přesnější sledování výskytu vzhledem k ojedinělosti exemplářů a obtížnosti terénu je dosti nesnadné. O tom ostatně svědčí i to, že většina nálezů je uváděna v okolí hlavních cest.

*) V létě 1961 jsem našel další tři výskyt kýchavice, a to: 1. údolí Černé Desné, po obou stranách přehrady Souš, 2. Rašelinistě Jizery, pod pasekou u Lasičí cesty na úbočí Středního hřobene, 3. údolí Velkého Štolpichu, levý svah, asi 1 km nad vodopády. Ve všech případech šlo o sterilní exempláře. Důležitý je zvláště nález 3, který lze považovat za prvé potvrzení údaje SCHMIDTOVA z r. 1878. Druhé dva nálezy spadají do vymezeného areálu.

Rozhodnutí o tom, zda areál kýchavice se proti dřívějšku šíří k západu, či zda naopak jde spíše o zbytek dřívějšího většího rozšíření, je značně ztěžováno nepůvodními stanovišti, mezi které je nutno počítat výskyty u Janova, v Bedřichově, v Lučanech i na Smědavě. Dřívější obyvatelé si totiž s oblibou přinášeli rostliny z Krkonoš i odjinud a vysazovali si je na zahrádkách, odkud se dříve či později mohly rozšířit do okolí. Z tohoto důvodu se neodvažují za spolehlivé

Legenda k mapce: — — — — — státní hranice, ————— silnice, - - - - - lesní cesty, ●₁ naleziště kýchavice podle seznamu, ○ stará, nepotvrzená naleziště.

původní považovat ani výskyt kvetoucí kýchavice pod Bukovcem, čemuž ostatně nasvědčuje i údaj SCHUSTLERŮV o nálezu sterilní kýchavice na téže lokalitě, i když jde o výskyt nesporně spadající do jejího přirozeného rozšíření. Je pochopitelné, že uvedené nepůvodní výskyty mohou přirozené rozšíření velmi podstatně ovlivnit i druhotným šířením.

Zajímavé jsou Jehlíkovy nálezy v údolích Černého potoka a Bílého potoka, které leží uprostřed mezi lokalitami v okolí Smědavy a Ferdinandovem (viz SCHMIDT 1878) a souvislejším spojením areálu vlastně nepřimo potvrzují údaj SCHMIDTŮV.

Po biologické stránce je zajímavé, že většina údajů, vztahujících se na lokality, jež možno spolehlivě považovat za původní, se vztahuje na sterilní exempláře. Tato skutečnost ovšem právě znesnadňuje řešení otázky šíření kýchavice bílé Lobelovy v Jizerských horách. Kvetoucí, resp. plodné exempláře byly nalezeny jenom na vysloveně nepůvodních nebo po této stránce velmi pochybných stanovištích s výjimkou vrcholu Bukovce. I to by mohlo svědčit o cizím, nejspíše asi krkonošském původu těchto exemplářů. Potom ovšem nelze vyloučit ani druhotné šíření kýchavice z těchto lokalit do okolí a tím zkreslování jejího skutečného přirozeného areálu.

Literatura :

- BARBER K. (1901): Abh. d. naturforsch. Gesellschaft in Görlitz, 23 : 133, 1901.
- ČELAKOVSKÝ L. (1868—1883): Prodrromus Květeny České. — Kom. pro přír. vyzk. Čech, Praha 1868—1883.
- DOSTÁL J. (1951): Přírodní poměry libereckého kraje. — Liberecký kraj, Vlastivědná knihovna, sv. 2., Osvěta, Praha.
- (1950): Květena ČSR. — Praha 1950.
- (1954): Klíč k úplné květeně ČSR. — Praha 1954.
- POLÍVKA FR. (1912): Klíč k úplné květeně zemí koruny české. — Olomouc 1912.
- KAVINA K. (1923): Botanika zemědělská. Díl II. Botanika speciální. — Publ. min. zemědělství, Praha 1923.
- NOVÁK F. A. (1954): Přehled československé květeny s hlediska ochrany přírody a krajiny. — Ochrana československé přírody a krajiny, díl II., Praha 1954.
- SCHMIDT A. (1878): Die Flora der nächsten Umgebung Reichenbergs. — Mitteilungen aus dem Vereine der Naturfreunde in Reichenberg, IX : 1—40, 1878.
- SCHUSTLER F. (1918): Krkonoše. Praha 1918.
- WÜNSCH R. (1939): Florenliste. In: R. GELING—R. WÜNSCH: Die Pflanzendecke des Bezirkes Gablonz. — Heimatskunde für den Landkreis Gablonz. Bd. 5/6, 1939.
- Adresa autora: Dr Oldřich L h o t s k ý, Liberec I., Ul. 1, máje 17.